

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

בפתחי הלב – בין המצרים

עומדים אנו בעיצומם של הימים אשר נקראו בלשון חכמינו 'בין המצרים' – מיצר מכאן ומיצר מכאן, אשר אין לנטות ימין ושמאל, ונגדינו ניצב מלאך ה' וחורבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים.

ימים אלו נקראו על שום עניינם שהם בין ב' המצרים – חטא העגל מכאן וחטא המרגלים מכאן. על ב' דברים נתקנה האבילות – על הסתלקות שכינה מישראל, ועל מצבו של עם ישראל שהלך מדחי אל דחי כתוצאה מכך. י"ז בתמוז הוא האבילות על הסתלקות השכינה מבינותינו ושורשו היה בחטא העגל שהיווה את ראשית הסתלקות השכינה מישראל. כל הדברים שארעו בו באו לסמל דבר זה – בטל התמיד, נשרפה התורה, העמד צלם בהיכל והובקעה חומת ירושלים לרמז שהוסרה ההשגחה העליונה מעל ירושלים. תשעה באב לעומתו, נתקן כיום אבילות על החורבן בפועל, ושורשו הוא מחטא המרגלים שנקבע כבכיה לדורות – ראש וראשון לכל החורבנות כולם, וחמשת הדברים שארעו בו מסמלים את חורבנה של כנסת ישראל.

ואפשר לראות את ב' העניינים האלו גם בשני החורבנות שאנו מתאבלים עליהם – חורבן בית ראשון היה ראשית לסילוק השראת השכינה מישראל, וגם לאחר שחזר ונבנה, חסרו בו כל הדברים הנפלאים שסימלו את השראת השכינה בישראל. בית שני הוא החורבן של כנסת ישראל, אשר לא נתגלה קיצו ועדיין אנו יושבים ומצפים מתי יבוא ויגאלנו.

רבים מעוררים על כך שעלינו לנצל את ההזמנות ולהיכלל בין המתאבלים על ירושלים, כדי שנוכח להיות מהרואים בשמחתה. וכמו שהיה ירמיהו אומר לגולים – בני, אילו בכיתם בכיה אחת בציון לא הייתם גולים – לא כך אמרתי לכם "תנו ליי אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד כְּטָרָם יְחֻשָּׁה וּכְטָרָם יִתְנַפְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרִי נֶשֶׁף" (יג, טז).

אך רבינו זצ"ל היה מעורר מבחינה נוספת: האופן הזה של עבודת השם, מתוך צער ואבילות, היא בחינה שקיימת רק בזמן הזה ותהא בטלה לעתיד לבוא, בזמן אשר לילה כיום יאיר. ועל כך עלינו להספיק ולזכות גם בגוון זה של עבודת השם מתוך ריחוק וההסתר, מתוך כמיהה וציפייה.

שירת הגלות היא שיר השרים – שיר של ריחוק וגעגועים – ביקשתיו ולא מצאתיו, הכוני פצעוני נשאו את רידי מעלי, אבל לעתיד לבוא – יהיה שיר חדש של אהבה וידידות שאין לה קץ ותכלה.

זוהי העבודה המיוחדת של עם ישראל בימי הגלות, וככל שנדמה שהולכים אנו ומתרחקים, הולכת הנקודה שבלב ומזדככת וכמהה לבוראה שיחדש אהבתו בקדם. דווקא מתוך הריחוק וההסתר, מתקדם לו שיר של געגוע וכמיהה, השווה את עבותות הקשר הנצחי, שיתגלה לעין כול בעת שוב אדון להיכלו.

לב הדברים – ביאורי מקראות

לגבי היתר החכם סתמה הדבר לחלוטין, ותלתה זאת רק ברמיזה דקה מן הדקה.

והנה ענין התרת הנדרים נמסר לידי החכמים משום שכל מהותו ועניינו של חכם בישראל הוא לדקדק בדברי התורה ולירד לטעמם ולעניינם ובכך להבין מהו רצון השם העומד מאחורי הדברים, ולכך גם ניתנה להם

וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ: (ל, ב)

והנה כל כולו של היתר החכם לא למדנו אלא מה שאמר הכתוב אל ראשי המטות, ומכאן דייקו חז"ל שהחכם יכול להתיר את הנדר. ובאמת זה ענין תמוה למתכונן, שהרי התורה הרחיבה רבות בעניין הפרת הבעל, ומדוע

היכולת וההרשות להתחזקת אחר עומק רצונו של הנודד ולהבין אם אכן היה דעתו לכך או לאו.

ואשר על כן אין מתאים לכתוב זאת אלא ברמיזה כזו, שיוכלו להבינה רק חכמי ישראל אשר כל עניינם הוא להעמיק ולהבין את רצון השם מאחורי הדברים, ואשר על כן גם ניתן בידם הכוח לעקור את הנדר.



וַיִּדְבֹּר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: נָקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי תֹאסֵף אֶל עַמּוּיָהּ: וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לִצְבָּא וַיְהִי עַל מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת יי בְּמִדְיָן (לא, א-ג)

כל הקורא פסוקים אלו יבחין בסתירה שלכאורה מפורשת בדברים, באשר הקב"ה ציווה לו למשה לקחת את נקמת בני ישראל ממדין, ואילו משה ציווה אותם לקחת את נקמת ה' ממדין.

והנה לעיל אנו מוצאים שכבר נצטוו על מלחמת מדין, כמו שנכתב בפרשת פנחס: "צֹרֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם, כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיָּהֶם אֲשֶׁר נָפְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעֹר וְעַל דְּבַר קִזְבִּי בֵּת נְשֵׂי מִדְיָן אֲחֵתָם הַמֶּכֶה בְּיוֹם הַמִּגְפָּה עַל דְּבַר פְּעֹר".

ולפי זה יש לומר דבאמת ב' גדרים באו במלחמה זו: לאחר מעשה זמרי נצטוו לקחת את נקמת ה' ממדין על מה שהחטיאו אותם, וכאן נצטוו להילחם מצד נקמת בני ישראל, על מה שגרמו להם. והנה הבנה זו תיישב לנו בס"ד כמה וכמה קשיים בפרשה זו.

ראשית נבין מה שמצינו שחילק הכתוב בין שליחת אלפי הצבא, לשליחת פנחס למלחמה כמו שנאמר: "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לְמִשָּׁה לִצְבָּא, אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לִצְבָּא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְהַצִּצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ". ולפי האמור יובן שחילקם הכתוב משום שאלפי ישראל נשלחו כשלוחי העם לקחת את נקמת בני ישראל ממדין, אבל פנחס נשלח לשם נקמת ה', כיוון שהוא התחיל במצווה זו כאשר קינא לה' אלוקיו, והוא אשר נקרא לגמרה, ועל כן נשלח וכלי הקודש בידו לקחת את נקמת השם ממדין.

ובזה נבין גם כן מדוע כאשר שבו ושלל מדין בידם, קצף משה רק על פקודי החיל ולא על פנחס, משום שהוא נשלח רק לקחת את נקמת השם וכלל לא היה לו חלק בביות מדין, אבל הם שנשלחו לקחת את נקמת בני ישראל, ראו לשלוח בביוז את ידם, כחלק מנקמת בני ישראל בהם.

וַיִּקְצָף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַפָּאִים מִצְבָּא הַמִּלְחָמָה: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הֲחִייתֶם כָּל נֶכֶדָה: הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבַּר בָּלָעַם לְמַסָּר מַעַל בְּיַד עַל דְּבַר פְּעֹר וְתָחִי הַמִּגְפָּה בְּעֵדֶת יי: (לא, יד-טז)

יש להבין מה סברו מתחילה פקודי החיל בכך שהשאירו בחיים את בנות מדין, ומה ענה משה כנגדם.

ולפי הנתבאר בגדרה של מלחמת מדין יובן - שכיוון שהם נשלחו לקחת את נקמת בני ישראל מהמדיינים, ועל כן שללו גם את נשיהם וטפם, ולא התחשבו בכך שהם החטיאו את העם, מחמת שהם באו רק לקחת את נקמת בני ישראל. ועל כך הייתה טענת משה כנגדם, שמלבד שהחטיאו את בני ישראל, הן גם גרמו לכך שתהיה המגיפה בעדת ה' ואם כן נמצא שהריגתם היא גם כן חלק מנקמת בני ישראל, על כך שגרמו לאבדם כחטא פעור.



וְהָרַמְתָּ מִכֶּם לַי מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאָאִים לִצְבָּא אֶחָד נָפֶשׁ מִחַיֵּי הַמָּאוֹת מִן הָאָדָם וּמִן הַבֶּקָר וּמִן הַחֲמֹרִים וּמִן הַצֹּאן: (לא, כח)

והנה יש להבחין שלא דמתה מלחמה זו לא למלחמת סיחון ועוג ששם שללו את כל עריהם, וגם לא הייתה כמלחמת נקמה כבעמלק, שם נצטוו להשמיד את כל נכסיהם, אלא בני ישראל קיבלו את השלל, אבל נצטוו להפריש מהמלקוח להשם. והטעם לכך הוא כפי שנתבאר, מכיוון שהיה במלחמה זו גם משמעות של נקמת השם וגם נקמת בני ישראל, ולכך היה בשללה גם חלק לה' וגם חלק לבני ישראל.



אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לִצְבָּאתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: (לג, א)

המפרשים נתקשו מדוע רק חלק מניסי המדבר נכתבו כאן. אבל נראה שנכתב כאן רק מה שאירע להם כחלק מחנותם באלו המקומות, כמו עינות המים וקברות התאוה, כאשר רק מאורעות אלו קיבלו משמעות של חלק ממסעם.

עוד יש להבחין שיש הפסק פרשה מהמסעות אחר מיתת אהרון ואילך. והטעם לכך פשוט - משום שעד כאן נמנו המסעות שהיו חלק מהגזירה של ארבעים השנים במדבר, אבל מכאן ואילך נמנו המסעות שהיו לצורך הכניסה לארץ.

צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל הארץ כנען ואת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתי (לד, ב)

שינתה התורה בלשונה וכתבה 'הארץ כנען' בה' הידיעה. ובביאור ביטוי זה ביאר הרמב"ן שבכל מקום בא השם 'ארץ כנען' במשמעות של שם נסמך - הארץ של כנען, ואילו כאן בא כשם העצם - במה שנקראה הארץ על שם כנען, ועל כן אמר הכתוב הארץ כנען. והנה כאן הוא המקום היחידי בתורה שנכתב כך, ויש להבין מדוע באמת שינתה התורה בלשונה.

ואשר צריך לומר הוא שכאשר באים לתאר ולשרטט את גבולות המקום, הנכון והראוי הוא להשתמש בשם העצם ולא בתיאורו, ועל כן נקב הכתוב בשם הארץ עצמה, כדי להגדיר בבירור את גבולות הארץ שאותה יירשו בני ישראל.



והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם לרוב תרבו את נחלתו ולמעט תמעיט את נחלתו אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה למטות אבותיכם תתנחלו: (לג, נד)

יש להבין מדוע חזרה התורה ושנתה כאן עניין זה, אחר שכבר נכתב להם בהרחבה לעיל.

וצריך לומר ששם נכתב כחלק מסדר הנחלת הארץ, אבל כאן בפרשה עניינה היא מה שהזהירה התורה את בני ישראל שלא ייראו ולא ייחתו מיושב הארץ, נכתב בתורת אזהרה, שכל אחד ואחד ינחל היכן שיצא לו הגורל, ולא ימיר את חלקו מפחד יושב הארץ המוחזק שם.



ומצא אתו גאל הדם מהוין לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם: (לה, כז)

יש להבחין במה ששינה הכתוב בלשונו, שכאן כתב "ורצח גואל הדם את הרוצח", ולגבי הורג במזיד כתוב בלשון "גואל הדם ימית את הרוצח".

והנה בלשון המקרא יש חילוק בין 'הורג' ל'רוצח'. המשמעות של המילה המתה - היא הריגת גברא קטילא העומד והראוי לכך, אבל לשון 'רציחה' משמעותה היא הריגת עוול, שלא כהוגן.

והנה הרוצח בשגגה אין עליו משפט מוות, כאשר האלוקים אינה לידו ועשה זאת בבלי דעת. ורק ניתנה הרשות לגואל הדם להרגו מחמת נקמת דמו של הנרצח,

ולכך הריגתו מוגדרת כרציחה. אבל הרוצח במזיד - דמו בראשו ונתחייב מיתה במה שרצח, וכדין הוא נמסר בידי גואל הדם, ולכך הריגתו קרויה המתה.

אבל יש לתמוה ממה שכתב הכתוב בהמשך פרשה זו - "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח", ולכאן יקשה מאוד שהרי כאן מיייר בהריגת בית דין, שהיא על פי הדין והמשפט, ולמה נכתב בלשון רציחה.

ואשר נראה לומר שכל גדרה של פרשה זו באה לחדש את זכותו של הנרצח לנקמת דמו השפוך. זכות זו בעיקרה יכולה להיתבע רק על ידי גואל הדם, כאשר הוא קרובו, ועל כן ניתן לו לתבוע את נקמתו, וכמו שאמר הכתוב: "ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה". יש כאן דין ומשפט בין הרוצח לגואל הדם התובע את נקמת קרובו.

אבל כאן התחדש שגם לבית דין יש יכולת להמית הרוצח בתורת עונש. הריגת עונש זו בשם 'רציחה' תקרא, כאשר לא הם גואלי הדם ולא להם משפט הנקמה, אבל עם כל זאת ניתן להם להרוג ולהעניש הרוצח, וזהו גופא עונשו - כאשר רצח והרג שלא כדין, כן יעשה לו, וירצח גם הוא, והבן.



את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהינה: (לה, יד)

מבין מצוות התלויות בארץ, המצוות היחידות שמהתורה נוהגות מעבר לירדן הם ערי מקלט ועגלה ערופה, והדבר צריך ביאור במה נתייחדו ב' מצוות אלו.

והנה בסיום פרשת ערי מקלט נאמר: "ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יי שכן בתוך בני ישראל". המתבונן יראה שיש כאן נתינת טעם לכך שהשראת השכינה באה מחמת עצם ישיבת בני ישראל שם.

שאר מצוות התלויות בארץ, חיובם בא מחמת השראת השכינה שבאה לרגל קדושת הארץ. אבל מצוות אלו - ערי מקלט ועגלה ערופה, יסוד חיובם הוא מהשראת השכינה אשר באה מעצם ישיבת בני ישראל ולא מדין הארץ, ולכך אלו ב' המצוות היחידות שנוהגות מעבר לירדן.

והטעם שהדבר באמת כך, משום שיסודם של מצוות אלו הוא מיקרת וקדושת החיים של בני ישראל, אשר לרוב מעלתם זוכים להשראת השכינה בינותם.

לב לדעת – ענין בפרשה

פרשת נדרים – הרחבת גבולות הקדושה ביד בני ישראל

כתיבתה של פרשת נדרים כאן צריכה תלמוד - מה עניינה להיכתב בחומש הפקודים, והרי בספר זה לא באו רק המצוות שהיו חלק מצורת הוויתור של עם ישראל, ואילו פרשה זו נאמרה כדין ליחידים, כמו שהיא מסיימת "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ בְּנֵעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ". ועוד שהמתבונן יראה שהיא בעצם המצווה האחרונה שנאמרה להם כציווי ממשה רבינו על פי הגבורה, ומה שנאמר אחר כך היה רק כחלק מסדרי הנחלה, ועלינו ליתן את הדעת מדוע נבחרה מצווה זו לחתום את מצוות השם ביד משה.

ומלבד זאת כבר אמרו חז"ל כל הנביאים נתנבאו בלשון 'כה אמר השם', מוסיף עליהם משה שנתנבא ב'זה הדבר'. דהיינו שלפי דרגת נבואתו שנתנבא באספקלריא המאירה, כביכול היה יכול להראות באצבע ולומר 'זה הדבר אשר ציווה השם'. והנה בכל התורה כולה, שתי מצוות בלבד ניתנו בלשון 'זה הדבר' - פרשת נדרים ופרשת שחוט חוץ, ואכן בגמ' דרשו דינים רבים זו מזו. וא"כ צריכים אנו להבין במה נתייחדו מצוות אלו שניתנו לישראל בדרגת נבואה שכזו.



ונראה שהמפתח להבנת הדברים נמצא דווקא בסיומו של חומש ויקרא. המתבונן בסוף ספר זה ימצא דבר תימה, לאחר הקללות שבפרשת בחוקותי חותמת התורה: "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן יְיָ בְּיָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה", ומשמע שבזה באה חתימת וסיום הספר. ולמרבה הפליאה מיד לאחר מכן פותחת התורה ושונה "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא נָדָר בְּעַרְכָּךְ נִפְשָׁתָהּ" וכאן נכתבה פרשת ערכין, מעשרות ומעשר בהמה, ומיד לאחר מכן הספר נחתם פעם נוספת: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי". דבר זה צריך ביאור רב - מה ראתה התורה לשנות פרשה זו אחר חתימת הספר.

והנה כבר הובא כאן שעניינו של ספר ויקרא הוא בהיותו 'תורת כהנים' - העמדת עם ישראל כעם קדוש להשם, וכל מצוותיו וענייניו הוא כיצד יוכלו בני ישראל לקדש עצמם להיות ככהני השם.

הספר פותח עם הפסוק "אדם כי יקריב מכם קרבן להשם" - כאן נכתב שאדם יכול ליצור בעולם מציאות של קדושה לה', ומשם ממשיך בסדר עולה, תורת הקרבנות והמנחות, העמדת וחנוכת המשכן כמקום קדוש לה', ולאחר מכן - קדושת ישראל במאכלות טהורים ובוהירות מטומאות הגוף, הנהגות הקדושה והימנעות מעריות, ואחר כך הוסיף עליהם מעלות רמות של פרישות והנהגות ישרות בפרשת קדושים תהיו - כראוי לכהני ה', כאשר לאחר מכן קיבלו ישראל את מועדי ה' לקבעם כימים קדושים ומקראי קודש. ואחר כל זאת נמצאו בני ישראל ראויים לשיבת הארץ הקדושה, ולכך נאמרה להם פרשת כהר אשר בה באו דיני ישיבת ארץ הקודש והברית שנכרתה עליה באלה וכשכועה - בפרשת בחוקותי. בכך בעצם הושלם כל עניינו של ספר ויקרא - העמדת בני ישראל כממלכת כהנים וגוי קדוש - בארץ הקודש.

אבל לאחר חתימת הספר ניתנה להם פרשה זו, שבעצם באה לחדש גדר חדש ומופלא - אם עד עתה נכתב כיצד אפשר ליצור מציאות של קדושה לה' בעולם, בפרשה זו התחדש גדר חדש של קדושה: כאן לראשונה נאמר להם ששייך לקחת את החולין ולהשאירו בתורת חולין ובכל זאת לקדשו ולהרימו לגבוה. זה ענינם של כל הדברים שנשנו בפרשה זו: פרשת ערכין, דיני המעשרות ומעשר בהמה, כאן נאמר שיכול אדם לקדש לה' את עצם הוויתור, מקנהו וקניינו החומריים ביותר.

זהו הגדר המחודש והמופלא שניתן להם לישראל דווקא לאחר חומש ויקרא. באשר לרוב מעלתם וקדושתם - הם יכולים לא רק להעלות ולהרים לגבוה, אלא יכולים להשאיר את הדברים בעולם החולין ולתת עליהם שם של קדושה להשם.



והשתא דאתינא להכי נוכל להבין גם את חתימתו של ספר במדבר. ספר הפקודים ענינו הוא העמדת עם ישראל כעם להשם, ועל כן הוא פותח עם פקודי בני ישראל כעם וצבאות ה', ובאו בו כל קורותיהם בזמן המדבר בימי התהוותם לעם, וכמו כן נכתבו בו כל המצוות המתחייבות מתוקף מעמדם כעם ה' השומעים לציוויו ולדבריו, עד שבני ישראל מגיעים לתכלית - שהיא הנחלת הארץ ופרשת התמיד ומוספיו אשר באים לרגל השראת השכינה התמידית בתוכם. המתבונן

יראה שספר במדבר בעצם מסתיים בסוף פרשת פנחס, לאחר פרשת המועדים: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה".

עד כאן נכתב על היחס של בני ישראל כעם להשם, המקבלים עליהם את ציווי ודבר המלך. אבל בפרשת נדרים ושבועות התחדש גדר חדש מופלא במעלתם של ישראל. כאן נאמר שיכול איש מִיִּשְׂרָאֵל כביכול ליצור בעצמו את דבר וציווי המלך, וזה יחייב ויקבל תוקף כשל מצוות השם. זהו הכוח המיוחד שקיבלו בני ישראל, לאחר השלמת העמדתם כעם להשם.

זהו משמעותו של עניין הנדר והשבועה, שיכול איש מִיִּשְׂרָאֵל לקחת את דיבורו הוא ולהתפס עליו קדושה ותוקף של דבר ה', וזהו גם עומק משמעותו של עניין שחוטי חוץ - שבא לבנות מזבח חדש ולהקריב עליו קרבן לה' שלא במקום המקודש והמיוחד לכך. דבר זה נאסר עליהם בימי המדבר, כיוון שכל כוח זה ניתן להם רק בכניסתם לארץ לאחר השלמת מעמדם כעם להשם.

ונמצאו הדברים מפורשים בחז"ל: "רבי נתן אומר: כל הנודר - כאילו בנה במה, והמקיימו (-שאינו מתירו) - כאילו מקריב עליו קרבן". ולפי האמור יובן היטב ההקבלה הברורה בין הדברים, נדר משמעותו היא הרחבה של דבר השם ויצירת ציווי חדש אשר לא ציווה השם - ודומה במהותו לבניית במה והקרבת קרבן עליה.

[והנה נחלקו הראשונים בביאור דברי ר' נתן, יש שדרשו לגנאי ויש שדרשו לשבח - ויסוד מחלוקתם אם המשמעות היא שבנה במה בזמן היתר הבמות או שלא בזמן היתר הבמות. ונמנו וגמרו, וכן נפסק להלכה, שבסתם נדרים נדרש לגנאי ובנדרי מצוה לשבח. ולפי האמור נבין היטב - מי שבא להוסיף גדרי קדושה ונודר כדי לגדור עצמו בקיום מצוות השם - עליו מעלה הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב קרבן לרצון לפני השם. אבל מי אשר מלאו ליבו לבוא אחר המלך ולבדות ציווי חדש מליבו, עליו אנו אומרים טוב שלא תידור, דיך במה שציווה בוראך, ולמה תיתן פיך להחטיא את בשרך].

וזהו גם כן ענין הנחלת הארץ - שהרי מצינו שקדושת הארץ תלויה בכיבושם של בני ישראל, וכל מה שלא כבשוהו ישראל, לא נכלל בקדושת ארץ ישראל. ודבר זה צריך ביאור, שהרי לכאורה קדושת הארץ היא דבר שקיים בעצם במהותה של ארץ הקודש. אבל לפי האמור יובן, שהרי כאן התחדש שהיא הנותנת - לבני ישראל כעם השם ניתן הכוח לקבוע בעצמם את גבולות הקדושה, ויש בכוח כיבושם כדי ליצור את מציאות קדושת הארץ.



ולפי כל האמור בס"ד, נוכל להבין פרשה סתומה שמיעטו לדון בה מפרשי הפשט - פרשת בני גד ובני ראובן. ראשית יש לתמוה מה ענין פרשה זו לכאן, הרי היו צריכים לבוא לפני משה כבר לפני כן, כאשר נצטווה לחלק את הארץ איש לפי מטות אבותיו, ומלבד זאת יקשה מאוד - כיצד באמת יכלו לוותר על חלק ונחלה בבית השם. והנה לא מצינו לו למשה שהוכיחם על כך, אלא רק חשדם שכוונתם הנסתרת היא כוונת המרגלים בשעתו, שיראו מיושבי הארץ, ועל כן טען כנגדם ולמה תניאון - ודרש מהם להוכיח שאינם יראים מיושבי הארץ, ולכאורה עדיין יקשה, מדוע עצם בקשתם שלא לנחול חלק בארץ, לא נחשבה להם כחטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה.

אבל לפי הגדר שהתחדש בפרשה זו נוכל להבין את מהות בקשתם. בני גד ובני ראובן לא ביקשו לסור מאת השם, ולא כפרו בהשגחתו, אלא אדרבא - הסכימו להיחלץ חושים לפני העם ללחום את מלחמת השם. הם רק ביקשו להרחיב את גבולות הקדושה וליצור בעצם ישיבתם שם מציאות של קדושה לה'. ואכן מצינו שהסכימה שכינה על ידם, לאחר שנצטוו לבנות ערי מקלט גם בעבר הירדן כותבת התורה: "וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְיָ שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אפשר לראות בכך הסכמה מן שמיא שהשכינה תהא שרויה עמם בכל מקום ישיבתם.

וזה העומק במה שדרשו חז"ל על פסוק זה - אף בזמן שהם טמאים אני שוכן בתוכם, כל עוד שהשראת השכינה הייתה תלויה בארץ הקודש, נאמר שזה תלוי במעשיהם של ישראל ובכך שיהגו כראוי לקדושתה, ואם יטמאו את הארץ השכינה תסתלק מהם. אבל כאן התחדש שעצם ישיבת בני ישראל מביאה להשראת השכינה בינותם, ובכוחה ליצור מציאות של קדושה אשר אינה תלויה בדבר. ומי יתן שבקרוב ישוב להשכין שכינתו בתוכנו כדבר האמור "וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל" במהרה בימינו.

לשליחת הערות וכן לקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.